

gekomen. Scholte, die steeds meer geïsoleerd raakte, vertrok in 1847 naar Amerika. Stellig zou hij trouwens bij nader contact in de 'Free Church' teleurgesteld zijn geweest: hij sympathiseerde wel met de 'opwekking', maar zijn inzichten betreffende verhouding tussen kerk en staat stonden, geheel anders dan bij Groen van Prinsterer het geval was, haaks op die van Chalmers en de zijnen. De afgescheidenen oriënteerden zich, zonder overigens de 'Free Church' geheel uit het oog te verliezen, meer op de 'United Presbyterian Church', waarmee omstreeks 1860 een intensief contact ontstond. In zijn *Zo zongen de ouden* heeft J. Plomp laten zien, dat dankzij dit contact de afgescheidenen met betrekking tot de verhouding tussen kerk en staat steeds meer kwamen op de lijn van het door de 'United Presbyterian Church' voorgestane 'vrijwilligheids-principe', zoals dat al eerder door Scholte werd aangehangen.⁴³ Een aardige bijzonderheid is, dat het eerste contact tussen de 'United Presbyterians' en de afgescheidenen gelegd was door de bekende predikant-evangelist Jan de Liefde, een typische Réveil-man, aan wiens betrekkingen met Schotland wij nog nader aandacht zullen geven: hij had een delegatie uit Schotland, die in 1858 Amsterdam bezocht, de raad gegeven ook naar Kampen te gaan, waar zij bij de hoogleraar A. Brummelkamp aan huis ontvangen werden.⁴⁴ In 1859 bezochten Brummelkamp en S. van Velzen de synode van de 'United Presbyterian Church'. Twee van Brummelkamps zonen studeerden bijna een jaar in Schotland en versterkten daardoor het contact. Opnieuw bezocht Brummelkamp, nu met Helenius de Cock, Schotland in 1865. Bij die gelegenheid sprak hij ook de 'General Assembly' van de 'Free Church' toe. Uit zijn toespraak blijkt, hoezeer destijds in afgescheiden kring de 'Disruption' indruk had gemaakt:

Die Kerk, de Vrije Kerk van Schotland, in één oogenblik stond zij daar, op één enkelen dag trad zij - en trad zij groot en aanzienlijk - in de wereld te voorschijn. Onmogelijk is het ons uit te drukken wat wij gevoelden, toen de mare daarvan door ons vernomen werd. En toen wij vernamen dat het de Koninklijke heerschappij van Christus was, waarvoor gij in Gods kracht den strijd had aangebonden, klom onze verbazing, dankzegging en bewondering al hooger en hooger.⁴⁵

43. J. Plomp, *Zo zongen de ouden* (Kamper cahiers no. 20). 12 (Scholte), 22v. (het Schotse contact).

44. Zie voor de contacten tussen Brummelkamp en Schotland: M. te Velde, *Anthony Brummelkamp (1811-1888)*, Barneveld, 1988, 372v.

45. A. Brummelkamp jr. *Levensbeschrijving van wijlen Prof. A. Brummelkamp*, Kampen, 1910, 500.